

שמירה באדם 1176 – המשך

מה הכוונה ב"אדם" ? מה החידוש בכך שאדם חייב על נזק שעשה ?

תוספות ד"ה "אדם"

אדם ותרנגול כו' - וא"ת ומה חידוש באדם דחייב וי"ל דנפקא מינה אם הפקיד ביתו לחבירו לשמור ויש שם חש"ו שיש לו ליזהר שלא ידלגו מלמטה למעלה וישברו כלים [ואומר ר"י] מתוך כך נראה לפרש דהא דקתני הכלב והגדי שדלגו מלמטה למעלה פטורין דהיינו לגמרי דחשיב אונס.

ואם החש"ו דילגו האם חייב השומר לשלם ? ואם קיבל אותם לשמירה ללא הבית ? ומה דין הורים במקרה שכה ? האם חייב אם הוזקו ? ומה הדין בגדולים ? האם "יש שם חש"ו" – פירוש שהוא קיבל שמירה על החש"ו בכלל שמירתו ולכן חייב על הנזק שעשו או שאין לו אחריות על החש"ו אבל יש עליו אחריות על הבית - וממילא חייב לשמור שלא ינזק על ידיהם ?

פסקי תוספות² בבא קמא פרק ב' אות פ"א

מסר ביתו לחבירו לשומרו והיה בו חרש שוטה וקטן יזהירם שלא ידלגו (עיין בפנים כי אין לשון התוספת כן).

תוספות רבינו פרץ

וא"ת התינוח בתרנגול (ד)אשמעינן דהוי אורחיה בהכי ומשלם נזק שלם ולא הוי משונה, אלא באדם מאי קמשמע לן והלא אין חילוק באדם בין אורחיה בכך למשונה ? י"ל דמיירי כשמסר ביתו לשומר בן דעת והניח חש"ו ותרנגולין ליכנס לשם ושברו כלים, וקמ"ל דחייב השומר לפי שפשע דהו"ל לאסוקי אדעתיה שהם מדלגין בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה, דאי לאו אורחיה בהכי היה פטור השומר.

לפי שיטת ר"פ – האם היתה קבלת שמירה על האדם ?

למדנו שמחלוקת היא האם דיני שמירה נאמרו ביחס ל"בן חורין" (והתבלטנו האם ניתן לחלק בין שמירת אדם מבוגר [=כגון אחריות ליציאה לטיול של בוגרים ואירע אסון] לבין אחריות על אלו שאינם יכולים לשמור על עצמם [קטן], אדם סיעודי] - אף שודאי לא נאמרו ביחס לעבד כנעני. השלכה ממחלוקת זו היא לגבי אחריות שמרטפית שהתשלמה על נזקי תינוק, ועובד סיעוד על אדם סיעודי וכדו'. ויש עוד לברר על פי השיטה שיש דיני שמירה בכך חורין :

- האם השומר על בני אדם חייב בנזקים שהם עשו, כמו שאר שומרים שחייבים על נזק שעושה בהמה שקיבל לשמור¹ וכדו' ?
- האם הורים נחשבים שומרים ביחס לילדיהם - ואם הילד ניזוק עליהם לשלם להם ? אם הילדים הזיקו ?
- האם מי שאינו בעלים, יכול למנות שומר (כגון, על אדם סיעודי).

בבא קמא דף ב"א:

מתני'. הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים - משלם נזק שלם, מפני שהן מועדין... (רש"י: לקפוץ, וברשות הניזק קאמר דתולדה דרגל היא)

גמ'.... תניא נמי הכי: הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים - משלם נזק שלם, נפלו - פטורין... תנו רבנן: הכלב והגדי שדלגו ממטה למעלה - פטורין (מנזק שלם וחייב בחצי נזק דמשונין הן), מלמעלה למטה - חייבין; אדם ותרנגול שדלגו, בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה - חייבין (רש"י: אדם אי נמי לאו אורחיה לקפוץ מלמטה למעלה חייב דאין באדם צד תמות אלא בבהמה ותרנגול דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה)

מבוססות כנראה על קבצי תוספות אחרים ולא על אלו שנדפסו. בהתאם גם לא תמיד הקיצור הנדפס מתאים לתוספות שנדפסו על הדרף - לפעמים הוא מתאים לתוספות הרא"ש או לקבצי תוספות אחרים. לא ברור מי חיבר את פסקי התוספות, ואם מדובר על מחבר אחד או על רבים. קיימות מסורות לא - מבוססות שמחברי פסקי התוספות הם ר' יעקב בעל הטורים בן הרא"ש או הרא"ש אביו

¹ שו"ע חו"מ ש"מ סעיף א', שולחן ערוך חושן משפט הלכות נזקי ממון סימן שצו סעיף ח': "מסרו לאחד מארבעה שומרים, מסתמא קבל עליו שלא יזיק, ושלא יזיק". ובחזו"א ב"ק זימן ד' ס"ק ו' מה מקור החיוב על נזק לאחרים, אבן האזל נו"מ א' א'.

² ביוגרפיה - פסקי תוספות: "קיימות מהדורות שונות בכת"י של פסקי התוספות, השונות בפרטים רבים מהנוסח הנדפס, והן

שמירה באדם 1176 – המשך

סמ"ע סימן שצ ס"ק לז

והיה בו חש"ו. דאילו עבדו כבר נתבאר בסימן שמ"ט [סעיף ד'] ושפ"ט [טור סעיף א' וסמ"ע סק"א] דאין אדם חייב על נזקי עבדו, ואילו הזיקו הוא עצמו כבר נתבאר [ראה סימן שע"ח סעיף א' וסימן תכ"א סעיף ג'] דאדם מועד לעולם בין ער בין ישן על כל מה שיזיק, ודוק. האם החיוב הוא מכח השמירה על הבית או מכח חיוב השמירה על החש"ו - דקדק בסמ"ע !

פתחי חושן חלק ג (פקדון ושאלה) – הערות פרק

א – כללי הפקדון והשומרים הערה (מט)

ובסוגיא שם (דף נח ע"א) בברייתא דלשמור את התינוק משמע שיש דין שמירה בתינוק... אבל לשמור בן חורין שאין בו שום צד עבדות, נראה לדעת רוב הפוסקים שיש דין שמירה בבן חורין, וע"כ נראה שהשומר על האדם (כגון זקן או חולה) או על התינוק והזוק, חייב השומר (אבל פשוט שאינו חייב בד' דברים), וע"י שו"ת שו"מ (מהדו"ב ח"ב סימן ל). ונראה ששומר תינוק חייב גם לשמור שלא יזיק, ואם הזיק חייב השומר, כדמוכח בסימן שצ (סעיף יב), ואף על גב דשם מיירי שהוא שומר ביתו, אפשר שכל נזק הבא ע"י האדם, הוא בכלל שמירתו. וצ"ע. האם השמירה היא על הבית או על התינוק שלא יזיק ?

אוצר העיון, ב"ק א הרב ישראל ארנזון עמ' רנב

כך נפסק להלכה בשולחן ערוך סימן ש"צ יב מי שמסר ביתו לשומרו והיה בו חש"ו צריך לשומרם שלא ידלגו מלמעלה למטה ולא מלמטה למעלה ומוכח שגם להלכה יש שמירה על אדם שלא יזיק. ואולי היה אפשר לדחות שאין מדובר בשמירה על החש"ו בתור מזיקים כאשר הם החפצים הנשמרים אלא הכוונה שהוא צריך לשמור על הבית ושמירת החש"ו הוא רק מדין רוח מצויה שעלולים לקלקל את הבית הנשמר.

האגודה מסכת בבא קמא פרק ב סימן ל

פרי"י מה חידוש יש באדם דחייב, אלא מפרי"י כגון דהפקיד ביתו לאחר לשמור והלך האחר והניח בו חרש שוטה וקטן אפילו דלגו מלמטה למעלה ושברו פשיעותא הוא וחייב לשלם. ומה הדין אם קיבל לשמור והניח במקום השמירה גדולים בני דעת ? האם יש לו אחריות ? האם ישהבדל בין אדם גדול שהזיק במזיד לבין שהיק באונס גמור שהוא פטור (ללק מהראשונים) ואז יתחייב השומר לשלם ?

תלמוד ר"ת, בבא קמא דף בא:

תימה אמאי נקט אדם, פשיטא אדם מועד לעולם. וי"ל דהא אשמועינן דאורחיה לקפוץ כמו גדי. ונפקא מינה למילתא אחריתי כגון אם אדם שומר פירות חבירו או שום דבר, שאין לו להניחם בגג במקום שיש מצויין שם בני אדם למיקפץ ומיסק תוספות (הערות: דעת רבינו דכל אדם דרכו לקפוץ. אבל בתוד"ה אדם ור"פ ד"ה כלב כתבו דווקא חש"ו, וצריך השומר לזהר מפני חש"ו...).

רי"ף מסכת בבא קמא דף ט עמוד ב

וכן אדם ותרנגול שדילגו בין ממעלה למטה ובין ממטה למעלה חייבין נזק שלם אדם מועד לעולם ותרנגול אורחיה הוא:

הדושי הרשב"א בבא קמא דף בא:

ואדם למאי איצטריך פשיטא דאדם מועד לעולם וכל שהכלב והגדי משלמין חצי נזק אדם שהוא מועד משלם נזק שלם ? אלא משום דכלב וגדי פטורין לגמרי דכאונס חשבינן ליה תנא דאדם חייב דאדם עשוי לכך ולכך. האם הרי"ף והרשב"א חולקים על תוס' ? מה יכולה להיות סברת המחלוקת ?

שולחן ערוך חושן משפט הלכות נזקי ממון סימן

שצ סעיף יב

וה"ה מי שמסר ביתו לשומרו והיה בו חש"ו, צריך לשומרם שלא ידלגו מלמעלה למטה ולא מלמטה למעלה.

שמירה באדם 1176 – המשך

אבל חייב בנוזקי הקטן כי קיבל שמירה על הכלים שבבית ועל הכלים שבבית חל עליו דיני שומר וצריך לשמור את כלי הבית מכל מיני מזיקין ואם הקטן יכול להזיק לכלי הבית צריך לשמור שלא ינזקו כלי הבית מהקטן כי קיבל שמירה על כלי הבית אבל לא מדין שמירה על קטן וזה פשוט

שו"ת הר צבי חושן משפט סימן קל"ד / אם האב

חייב על נזקי בנו קטן

נשאלתי מהגרא"ד רוזנטל, עובדא הוה באשה שנכנסה היא וילד קטן למקום שמוכרים ביצים, והיא דיברה עם איזה אנשים, ובתוך כך התחיל הילד להשליך את הביצים ונשברו הרבה מהם, ובעל הביצים תובע מאם הילד את ההיזק.

אמרתי לו הרי זה גרמא, שהרי המשסה כלבו של חבירו בחבירו פטור מטעם גרמא (שו"ע ח"מ סימן שצה), וכאן נמי מה שהולכה את בנה עמה אין זה אלא גרמא. והוא השיב לי מ"ש ממעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו דחייב (ב"ק דף נו ע"ב). אמרתי לו שם חייב אי לתוס' (שם ד"ה המעמיד) החיוב מטעם שן ובמעמיד מתחייב כמו שחייבים על בהמה שלו, אבל באדם אין דין זה, ואם יעמיד קטן על חפץ של חבירו לא יתחייב. וגם לרשב"א שם דחייב מעמיד הוא משום דהרי הוא כמאכילה בידים, אין שייך סברא זו אלא בבהמה דודאי קאכלה.

ומתוך דברינו יש לעיין אי במעמיד צריכין דוקא בידים או גם בגרמא בכלל מעמיד הוא וחייב, וצ"ע עוד מעמיד למה לא יתחייב מטעם מצמצם, ובמצמצם עצמו יש לחקור אי הצמצום הוא ע"י גרמא ולא בידיים אי יש חיוב מצמצם, אמנם הנה בנוזקין פליגי בגמרא (סנהדרין דף עז ע"א) אי מצמצם חייב בנוזקין, וההלכה היא דבנוזקין ליכא חיוב מצמצם [וע"ע בעניני גרמא ומצמצם בשו"ת הר צבי אבן העזר סימן כו].

ולבסוף אמרתי לו דמתוס' פרק כיצד הרגל (דף כא ע"ב ד"ה אדם) משמע דאין שום חיוב שמירה על האב על בנו. והיא ראייה פשוטה למעין, דהתוס' שם כתבו לצייר חומר שמירה על אדם אם הפקיד ביתו לשמור ויש שם חש"ן, שיש לו ליהרר שלא ידלגו מלמטה למעלה וישברו כלים, ולמה לא אמרו בפשטות שאב חייב לשמור את בנו.

ולפי דחיה זו לכאורה אין מכאן ראייה לשמירת אדם שלא יזיק. אלא שדברי הסמ"ע בסימן ש"צ לז לא מותירים ספק שאכן מדובר בשמירה על האדם שכתב לחלק בין שמירה על חש"ן לבין שמירה על עבדו ואילו היה מדובר על שמירת הבית מפני רוח מצויה והעבד או החש"ן הם הרוח המצויה א"כ מה לי חש"ן מה לי עבד הרי בכל מקרה צריך לשמור שהבית לא יינזק אלא בגלל שיש חלוקה בין חש"ן ובין עבד מוכח שמדובר על שמירת אדם שלא יזיק וכתוספת נופך העיר בפתחי חושן... ע"ש לגבי שיטת החזו"א.

ספר בינת המשפט חלק ז' סימן ש"ה עמ' ט"ז

הנה מבואר דפשיטא לפתחי חושן שכשם שאם שומר תינוק חלין עליו דיני שומר לענין שלא יזיק כמו כן חלין עליו דיני שומר לענין שלא יזיק והביא ראייה מדברי המחבר הנ"ל ולעניות דעתי אין כל דמיון בין חיוב שמירה שלא יזיק לבין חיוב שמירה שלא יזיק דחיוב שמירה על הדבר שלא יזיק הוא מגדרי דיני שומרים ובה אמרו חז"ל ששומר קרקעות לא חל עליו דין שומר שאין שמירה לקרקעות ובה נחלקו האם שומר בן חורין שלא יזיק דינו כקרקע. אבל לשמור על קטן שלא יזיק אינו שייך כלל לפרשת שומרים אלא לפרשת "ממון המזיק" וכבר נתבאר שכיון שלא יחול קנין בבן חורין להיות ממונו לא יחולו עליו חיוב שמירה שלא יזיק דתינוק לעולם אינו ממון המזיק ופשיטא שפטור לעולם על כל נזק הקטן וצריך להבדיל הבדלה חדה בין חיוב שמירה שלא יזיק הדבר שהוא גדר של שומר ובין שלא יזיק שהוא גדר של ממון המזיק ופשיטא שזה שחייב על נזקי קטן בבית אינו מגדר ממון המזיק אלא בגדר שומר על כלי הבית וזה פשוט.

(פיסקה קודמת:) והטעם שכתב המחבר שם שהשומר חייב על נזקי הקטן אינו מחמת שקיבל שמירה על הקטן שאין לו קנין בהם כלל,

שמירה באדם 1176 – המשך

ירחון האוצר פ' עמ' רע"ג הרב דיין

אם יש חיוב על האדם לשמור את בנו שלא יזיק ואכתי יש לאלוה מלין לומר דכיון שאביו הביאו לחנות או לבית חבירו קיבל עליו לשמור עליו שהרי נכנס למקום שאינו שלו וא"כ אע"פ שהבן אע"פ שהבן לעולם לא יתחייב לשלם ואפילו כשיגדיל מ"מ יש לחייב את אביו לשלם ובפרט דבנידון דידן מיירי בילד שדרכו להזיק במקומות שבהם נמצא אם אינו לוקח תרופה שמרגיעה אותו וכולי האי ואולי וא"כ ודאי שהיה צריך לשמור עליו והרי פשע בשמירתו אמנם יש להעיר בזה מדברי התוס בב"ק כא... ולכאורה אמאי לא אמרו נפ"מ יותר פשוטה שאם יש לאדם בן חרש שוטה או קטן צריך לשמור עליו שלא יזיק ואם לא שמר עליו והזיק חייב לשלם אלא ודאי שאינו מחויב לשמור עליו שלא יזיק ורק אם הפקיד את שמירת ביתו ביד חבירו חייב לשלם אם הזיקו כיון שקיבל עליו לשמור את הבית מכל נזק משא"כ בני"ד שהגיע לבית חבירו לא קיבל עליו לשמור על הקטן, וא"כ א"א לחייבו על מה ששהקטן הזיר, וכן מצאתי בתשו' הר צבי... .. עכת"ד. אולם יש לדחות דבאמת אין חיוב על האדם לשמור על בנו שלא יזיק אבל אם נכנס עם בנו לחנות או לבית חבירו יש לומר שיש עליו חיוב לשמור עליו שלא יזיק דכיון שנכנס לרשות שאינה שלו חשיב שקיבל עליו אחריות לשמור עליו ומה שהתר לא אמרו נפ"מ בכה"ג היינו משום שדבר זה מצוי כמו אדם שמפקיד את ביתו לחבירו שישמור עליו ואין זו נפ"מ פשוטה יותר וא"ב לעולם י"ל שאם נכנס לחנות או לבית חבירו יחד עם בנו הקטן והזיק שם חייב לשלם כיון שקיבל עליו שמירתו.